

ENG KATTA MEROS – BU YAXSHI TARBIYA

Usmonova Nigora Rustamovna

*Toshkent shahar Chilonzor tumani**Chilonzor tuman 2-son kasb hunar maktabi tarbiya fani o'qituvchisi*

Annotatsiya: *Hamma vaqt tarbiyada butun ish nafaqat ota-onalarga, balki go'zal axloq va ilmiy salohiyatga ega bo'lgan o'qituvchilarning sa'y-harakatiga ham bevosita bog'liq. Bunda ishni tashkil qilish shakllarinigina emas, ayni paytda, ishlashni to'g'ri yo'lga qo'yish shartlarini bilish ham muhimdir. Ushbu maqolada farzand tarbiyasiga e'tibor qilish, ota-ona va ustozlarning bundagi roli haqida mulohaza yuritilgan. Allomalarning tarbiya haqidagi fikrlari keltirib o'tilgan.*

Kalit so'zlar: *tarbiya, o'qituvchi, meros, ma'naviyat, ota-ona, axloq, inson, yoshlar, asar, e'tiborsizlik, jamiyat, o'zlikni anglash, oila, ilm.*

Inson ma'naviyati uning tarbiyasi qay darajada ekanligini anglatadi. Tarbiyali va ma'naviyatli inson o'zining sa'y-harakatlari va fidoyiligi bilan jamiyatga foyda keltiradi va uning faol a'zosiga aylanib boradi. Chinakam ma'rifatga ega bo'lgan insonlar bunday ezgu ishlarni qilishga qodir bo'ladi. Ma'rifat yo'lida har kim o'z iqtidori, iste'dodi, qobiliyati, intilishiga yarasha ma'lum bir darajaga erishadi. Axloq me'yorlarini o'zlashtirgan kishilargina haqiqiy tarbiya xazinasiga ega bo'ladilar.

Darhaqiqat, bugun dunyo inson nigohida halqalangan ko'zyoshdek qalqib turgan bir paytda yoshlarni chalg'ituvchi, ularni o'z domiga tortishni istovchi turli g'arazli kuchlar ko'payib boryapti. Eng achinarlisi, dunyoning qaysi burchagida biror jinoyat sodir etilsa, albatta, bunda yoshlarning g'o'rliqi, oq-qorani hali to'liq ajrata olmasligidan foydalanilyapti.

Hayot olamida, shubhasiz, tarbiya singari insoniyatga ta'sirli narsa yo'qdir. Shu sababdan qadimdan mashhur donishmandlar tarbiya to'g'risida qimmatli fikrlarni yozib qoldirganlar.

Yoshlar tarbiyasi, ularni ilimli va har tomonlama yetuk qilib voyaga yetkazish barcha zamonlarda muhim vazifa hisoblangan. Mutafakkirlarimiz tomonidan yozib qoldirilgan bunday nodir asarlar o'sib kelayotgan yosh avlodni salbiy illatlardan asrab, axloqan pok, haqiqiy inson bo'lib yetishishlariga undagan.

Ajdodlarimiz asrlar davomida sevib mutolaa qilgan "Pandnoma", "Siyosatnoma", "Qobusnoma", "Axloqi muhsiniy", "Axloqi jaloliy", "Axloqi nosiriy", "Qonuni hikmat", "Nigoriiston", "Bahr al-ulum", "Kachko'li sultoni", "Jovidoni xirad", "Bistu se hikmat", "Hikoyoti dilpisand", "Odob as-solihin", "Turkiy "Guliston" yoxud axloq" singari asarlar shular jumlasidandir.

Ushbu nodir asarlarda avval axloq-tarbiyaga oid biror so'z va tushunchani izohlab, keyin unga o'quvchi amal qilish uchun naqliy va axloqiy dalillar keltiradi.

Umuman ularning mazmun-mundariyasi, ularda ilgari surilgan ilg'or g'oyalar bugungi kunda ham o'z ahamiyatini yo'qotmagan.

Xitoy donishmandi Syun-Szi “Chaqaloqlar hamma yerda bir xil yig'lashadi. Katta bo'lganlarida esa turli qiliqlar qilishadi. Bu – tarbiyaning oqibati”, deb yozgan edi. Olmon faylasufi Immanuil Kant o'z asarida “Inson faqat tarbiya orqali inson bo'ladi, uning qandayligi tarbiyaning natijasidir”, degan fikrni bildiradi.

Tarbiyaga e'tiborsizlikning oqibati nimalarga olib kelishini o'z vaqtida Abdulla Avloniy kuyunib, “Bugungi kunda jamiyatimizning yuzini qora qiluvchi pastkashlar, yomonlar, beboshlar, o'g'rilar, giyohvandlar va nashavandlar... kecha tarbiyalariga e'tibor berilmagan bolalardir”, deb yozib qoldiradi.

Adabiyotshunos olim Abdurauf Fitrat “Xalqning harakat qilishi, davlatmand bo'lishi, baxtli bo'lib izzat-hurmat topishi, jahongir bo'lishi, zaif bo'lib xorlikka tushishi, faqirlik jomasini kiyib, baxtsizlik yukini tortib e'tibordan qolishi, o'zgalarga tobe va qul, asir bo'lishi bolalikdan o'z ota-onalaridan olgan tarbiyalariga bog'liq. Bolalar axloqiy tarbiyani muhitdan oladilar, boshqacha qilib aytganda, bolalar suvga o'xshaydi, suv idishning shaklini olganidek, bolalar ham muhitning odob-axloqini qabul qiladilar”, deydi.

Alixonto'ra Sog'unliy tarbiya xususida shunday yozadi: “Yolg'iz insonga emas, barcha jonlik mavjudotlarda ta'lim-tarbiya ta'siri ko'z oldimizda ko'rilib, buning natijalari butun dunyoga tarqalib turmoqda. O'qitish-o'rgatish buyon tursin, suhbat o'zi ham, suhbatdoshlarga o't bilan suvdek tez o'tadi. Shuning uchun ham har kimga, suhbat yo'ldoshlariga qarab baho beriladi”.

Darhaqiqat, nafaqat bir oila, balki yer sayyorasidagi har bir mamlakatning gullab-yashnashi, undagi yashovchi xalqlarning farog'ati ham shak-shubhasiz ta'lim va tarbiya tufaylidir.

Ma'lumki, ulug' mutafakkir Abu Ali ibn Sino merosida ilm va axloq uyg'unligi masalasi alohida o'rin tutadi. Allomaning “Tadbiri manzil” risolasida tarbiya masalasi ko'proq tahlil etilgan. Xususan, “Tadbiri manzil”da inson tayyor shaxsiy sifat, odat va ko'nikmalar bilan tug'ilmasligi qayd etiladi. Bunday xususiyatlar odamning ijtimoiy hayotida sekin-asta shaxsiy va o'zgalar tajribasi, avvalgi ajdodlar an'analari, ta'lim-tarbiya o'zgalarning ta'siri ostida shakllanadi. SHaxs kamolotida ijobiy fazilat va odatlarni qaror toptirish qanchalik qiyin va mushkul bo'lsa, ma'naviy qiyofaga yopishib olgan salbiy jihat va odatlardan xalos bo'lish shunchalik murakkabdir.

Alloma nazdida bolalar tarbiyasini barvaqt boshlagan ma'qul: “Bola tana bo'g'inlari barqaror bo'lgan, uning tili to'g'ri, ravon gapirish va quloqlari tinglash va o'zgalar so'zlarini qabul qilish hamda o'rganilayotgan narsaga (tabiiy) moyillik paytdan boshlab uni ilmlar va axloq-odob (asoslari)ga o'rgatib borish lozim”.

Tahlillar shuni ko'rsatmoqdaki, oilada farzand tarbiyasiga e'tiborsizlik nafaqat o'sha xonadon balki, butun bir millat, xalq ma'naviy tannazuliga asos bo'lishi mumkin ekan. Bunga tarixda misollar ko'p. Bugun dunyoda inson kapitali uchun kurash, eng

katta sarmoya farzandni yaxshi bilimli bo'lishiga, tarbiyasiga tikilayotgan bir vaqtda ming afsuski, ayrim oilalarda farzand tarbiyasiga e'tiborsizlik holati ham yo'q emas. SHu bois Payg'ambarimiz Muhammad sollallohu alayhi va sallamning "Hech bir ota-ona farzandiga go'zal tarbiyadan ko'ra qimmatliroq meros qoldira olmaydi", degan hikmatlarini unutmasligimiz lozim.

Tan olib aytish joizki, yaqin-yaqingacha umumiy o'rta ta'lim maktablarida o'quvchilar tarbiyasiga ularning ta'limdan bo'sh vaqtda amalga oshiriladigan qo'shimcha yuklama – ikkinchi darajali ish, sifatida qarash tendensiyasi kuchayayotgandek edi. Buning oqibatida tarbiya uzuq-yuluq jarayonga aylanib, ota-ona va o'qituvchi o'rtasida muallaq turib qoldi. Ming afsuski, ushbu jarayonning asorati bugun turli g'arazli kuchlar aldoviga uchib, noto'g'ri yo'l va g'oyalar ta'siriga tushib qolgan yoshlar taqdirida qora dog' qoldirmoqda.

Biz buyuk tarix, buyuk davlat, buyuk madaniyat yaratgan, dunyo tamadduni rivojiga ulkan hissa qo'shgan, donishmand xalq farzandlarimiz. Buning asosi esa ilm-ma'rifat, bag'rikenglik va o'zlikni anglash ajdodlarimizning doimiy intilishi, maqsad-muddaosi bo'lganidadir. Zotan, IX–XII asrlarda mintaqamizda yuz bergan Birinchi Sharq Uyg'onish davrida ham, butun dunyoda Temuriylar davri Renessansi deya e'tirof etilgan XIV–XVI asrlardagi Ikkinchi SHarq Uyg'onish davrida ham jamiyatda dinu diyonat mustahkam, insonlar dunyoqarashida ma'naviyat qadrli, davlatchilik tuzumida ilm-fan va ma'rifat ustuvor bo'lgan.

Bir so'z bilan aytganda, azal-azaldan xalqimizning ilmu fan, ijodu mehnatga rag'batlari baland bo'lib, o'zining yuksak ma'naviyati, imon-e'tiqodi, milliy g'ururi hamda umuminsoniy qadriyatlarga yo'g'rilgan go'zal odob-axloqi bilan hamisha ibrat bo'lgan. Shunday ekan, beg'ubor va muhtasham orzu-umidli yoshlarimiz yaratilayotgan sharoit va imkoniyatlardan o'z vaqtida oqilona foydalanib, Vatanimiz ravnaqi, xalqimiz yuksalishiga hissa qo'shadigan farzandlar bo'lishiga ishonamiz.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. G'oziev E. Pedagogik texnologiyaning psixologik asoslari. – «Xalq ta'limi», 1999- yil
2. Nuriddinova Mavjuda. "Sharqona tarbiya". Ertaklar, rivoyatlar, hikoyatlar, hikoyalar, maqollar, hikmatlar, /-T.: "Navro'z", 2017-y.
3. Umumiy o'rta ta'limning tarbiya fani darsliklari
4. www.ziyouz.com